

Mere viden og læring i spil idag

Der er forskellige typer viden

Hverdagseksperter

Holdnings- og praksiseksperter

Forskningseksperter

Lars Kjerulf Petersen

Seniorforsker ved iClimate ved Aarhus Universitet.
Sociologisk forskning i miljø og samfund.

Adfærdsændringer og hverdagslivet ift. den grønne omstilling

FÆLLES ADFÆRDSÆNDRINGER

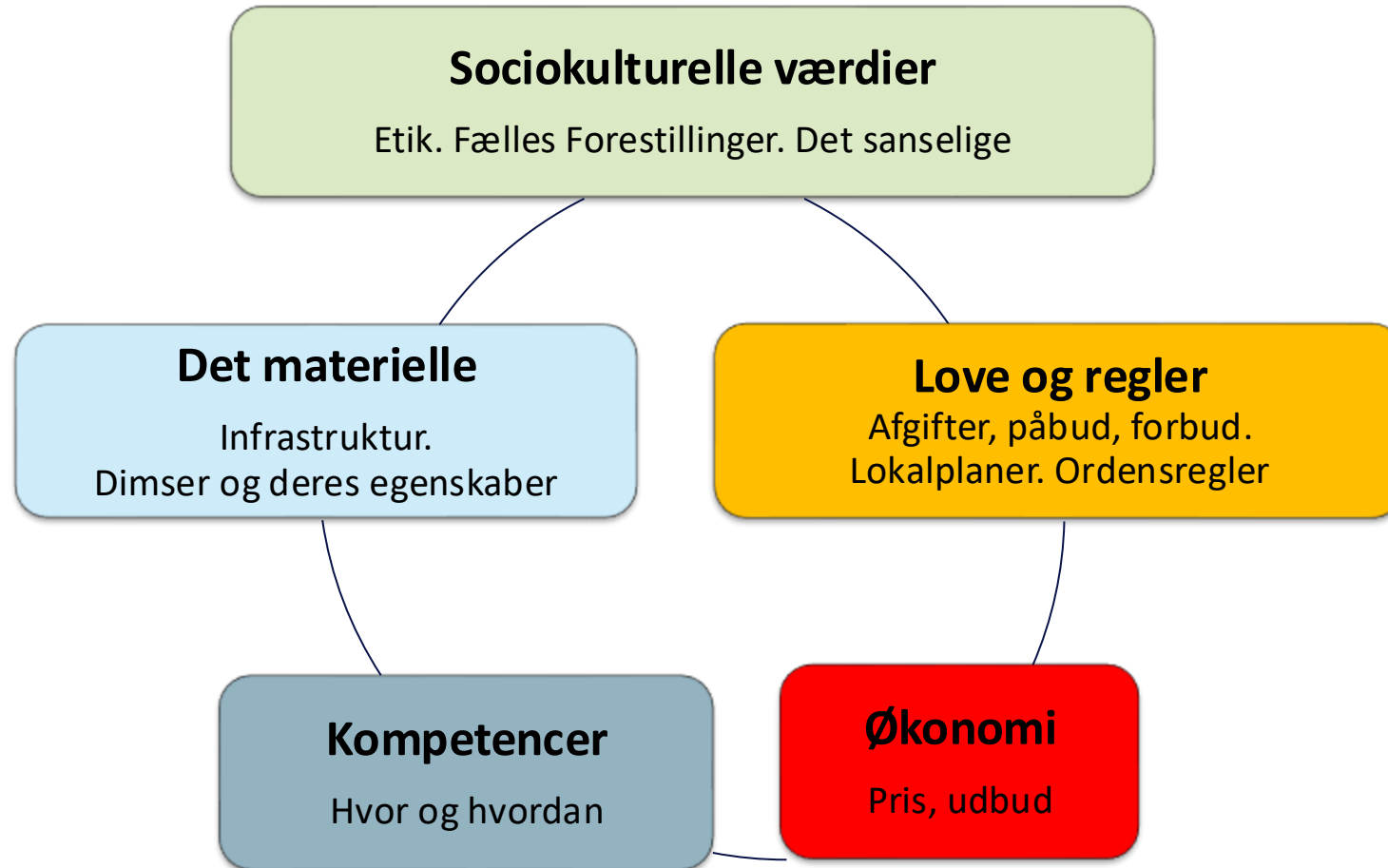

Lars Kjerulf Petersen

Seniorforsker i miljøsociologi

Aarhus Universitet i Roskilde

DET LEVEDE LIV OG HVORDAN DET ÆNDRES

DE FÆLLES RUM

Bolig og lokalområde

- Grundejer-, andelsbolig-, lejer-, kolonihaveforening
- Digelag, landsby- og lokalråd, fjernvarmeselskaber, ...

Institutioner

- Skole-/børnehavebestyrelse
- Alle mulige udvalg, bl.a. for kantinedrift

Fritid og hobby

- Idrætsklubber
- Private madklubber

Holdningsbaserede

- Græsordsorganisationer

Online
netværk

Hvor meget af vores adfærd står de fælles rum for?

- Hvor stor en del af vores daglige liv
- Hvor stor en del af vores infrastruktur, regler og love, investeringer

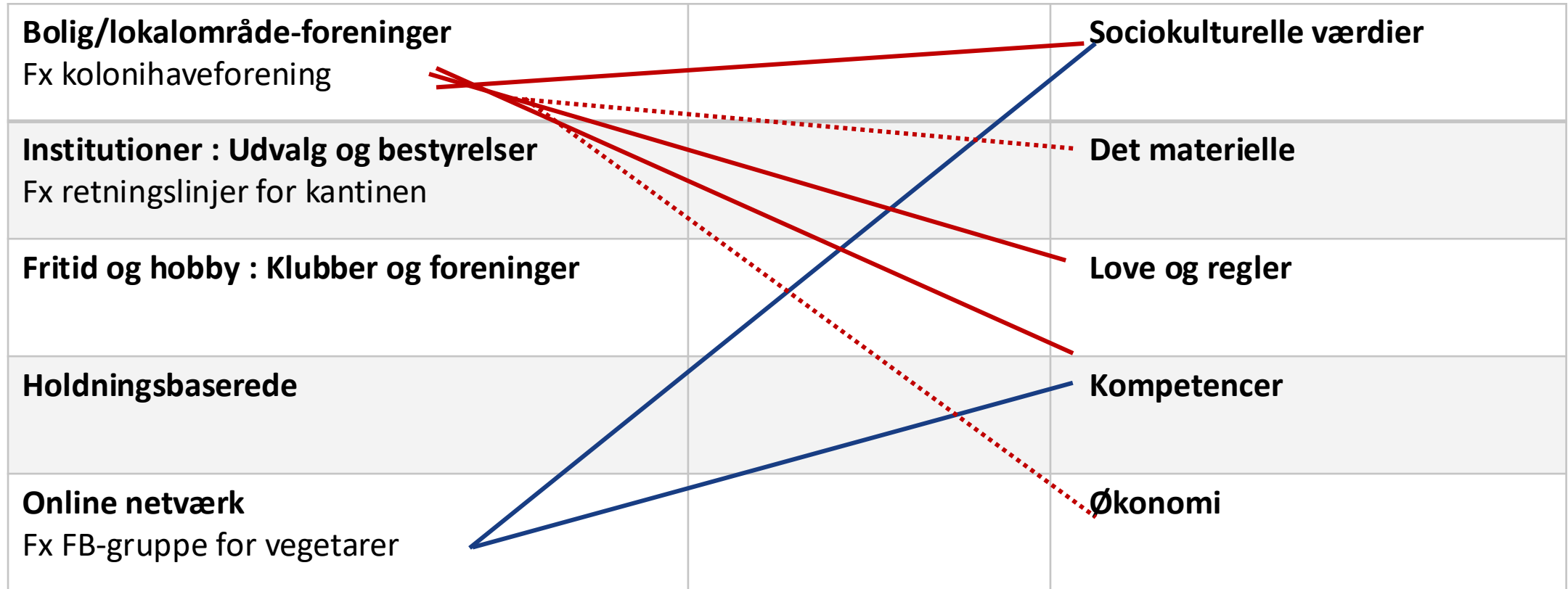
Hvor meget af vores adfærd har de indirekte indflydelse på?

- Holdningspåvirkning, gode eksempler

Hvad kan de?

- Implementere: fx kødfrie alternativer, regler for affald, flyfri skolerejser
- Igangsætte: fx fælles energianlæg, anmodning om busrute

HVAD KAN DE FÆLLES RUM?

BARRIERER – OG POTENTIALER

Omgivelserne	Love, regler og restriktioner fra myndigheder: Lokalplaner, modvilje fra politiet, regler for solcellestrøm, økonomiske rammer, besværligt at få tilladelser. Geografi og infrastruktur Kulturel/politisk modvilje: Flyrejser, biltrafik, kødforbrug etc. er kun godt	Fra de fælles rum kan man bedre lægge gå i dialog med myndighederne Nye impulser samles op i de fælles rum
Det fælles rum	Regler/processer: Stive vedtægter. Dårlig diskussions- og mødekultur. Ingen gider engagere sig. Ildsjæle brænder ud. Sociokulturelt: Uenighed om mål og ambitioner. "Hvorfor skal det nu laves om" Manglende kompetencer	Men regler kan netop laves om i de fælles rum Social kapital Fælles rum som læringsrum. Større chance for at nogen har kompetencerne
Den menige borger/forbruger	Sociokulturelt: Uenighed. "Det skal I ikke blande jer i". Kompetencer: Svært at ændre vaner. Savner hjælp dertil. Økonomi: Bliver det dyrere? Det materielle: Adgang	

AARHUS
UNIVERSITET

Concito oplæg v. Zakia

Grundet aflysning gennemgik Zakia et oplæg fra Concito om grøn mobilitet, som er blevet præsenteret på en tidligere borgersamling.

Hvordan skaber vi et bedre alternativ til bilen?

Susanne Krawack, CONCITO

Et godt alternativ til bil er vigtigt

Fordi:

- Der er mange der ikke har rådighed over bil- og ikke kan køre bil
  - 38% har ikke rådighed over bil til en konkret tur
- Biler tager meget areal i byer.
- Produktion af biler og infrastruktur udleder meget CO₂
- Biltrafikken skaber støjproblemer. Benzin og dieselmotorer skaber betydelig luftforurening
- Bilen repræsenterer en ringe ressourceudnyttelse (Ellen MacArthur)

Bilen er attraktiv

Fordi:

- Den er fleksibel – den kører hvornår og hvor, man har brug for det
- Den er blevet ret billig
- Der skabes god fremkommelighed for bilen i planlægningen – med undtagelse af de helt tætte byer
- Man kan høre sin egen musik og tale i telefon
- Man er fri for at være tæt på folk man ikke kender

Det er åbenbart det, der skaber succes

Hvorfor er det så at

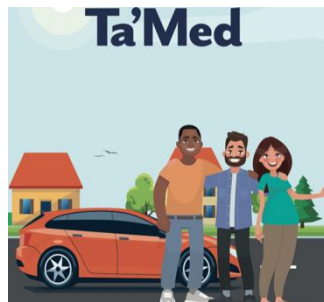
- Kollektiv trafik stadig primært er transport i store busser/tog mellem stationer og stoppesteder
- Som ikke er fleksibel
- Som ikke er billig – med mindre du bruger den dagligt
- Som er vanskelig at forstå, hvis du ikke er blandt de inviede

Hvorfor hænger det kollektive og det individuelle så dårligt sammen?

Hvorfor er der så lidt radikal innovation i den sektor?

Styrke alternativer til bil (kollektiv trafik):

- Udfordring for kollektiv trafik er, at man ikke bor/arbejder på stationen/stoppestedet
- Kollektiv trafik som dør til dør mobilitet ved at supplere med cykel og gang samt dele/mikromobilitet (samkørsel, delebiler, delecycler, løbehjul, mv.)
- Erstatte korte bilture med cykel, gang og dele/mikro mobilitet

En mulig løsning?

- Kan et samarbejde med dele- og mikro mobilitet gøre kollektiv trafik stærkere?
  - Forstå forretningsmodellerne
  - Se på barriererne
- Hvordan skal det i så fald ske?
  - Udbud af mobilitet og ikke af en køreplan
- Hvem skal gøre hvad?
  - Ændret arbejdsdeling og samarbejde
  - Nye typer af udbud

Dele/mikromobilitet

Hvordan lever de:

- Betaling fra bruger til operatør pr. km eller pr. minut
- Betaling fra passager til chauffør (og operatør) i samkørsel
- Abonnementsbetaling fra kommune – start fee og årlig drift
- Abonnementsbetaling fra virksomheder - start fee og årlig drift

Få dele/mikromobilitets systemer lever fuldt på markedsvilkår
(støtte til start-ups, puljer, eksterne investorer, mv.)

- Optimerer egen forretning – ca. 3 ture pr. dag
- Opererer kun, hvor der er et marked – altså i tætte byområder

Kollektiv trafik

1. Kommuner og region bestiller lokal og regional bus- og togtrafik
2. Trafikønsker samles til ruter og køreplaner af trafikselskabet
3. Trafikken udbydes til private operatører – ofte opdelt i små dele
4. Trafikselskabet indgår kontrakter - og står for drift

- Det offentlige og kunder finansierer (kommune og region)
- Trafikselskabet organiserer (Fuldt finansieret)
- Private operatør (Kontrakter, evt. med incitament)

Barrierer (dele/mikromobilitet)

- Dele/mikro mobilitet opererer på markedsvilkår (få subsidier) og derfor koncentrerer sig om områder, hvor der er et marked (primært byområder)
- At aktørerne ser hinanden som konkurrenter frem for samarbejdspartnere – det begrænser integration
- Kunden skal oprettes i mange systemer – man savner ét system/platform
- Trafikselskaberne vurderes som store og bureaukratiske - ses ikke som en god samarbejdspartner

Barrierer (kollektiv trafik)

- Den kollektive trafik drives traditionelt og kan ikke tage ansvar for det samlede mobilitetssystem
- Der skal skabes en ny type samarbejde mellem aktørerne
- Man udnytter ikke IT teknologier til at styrke den samlede mobilitet med den kollektive trafik som rygrad, men fokuserer på at køre busser og fastholde den styrende rolle, som udbyder af køreplaner
- Man undlader at udvikle og innovere alternativet til at køre alene i bil - både i byområder og udenfor

I byerne

Kamp om pladsen, trængsel, støj og luftforurening

- Effektive kollektive korridorer
  - Med prioritet til den kollektive trafik
  - Klarhed over hvilke befolkningsgrupper man vil servicere
- Skabe gode forhold for last mile med mikro- og delemobilitet
- Dele- og mikromobilitet mellem de effektive korridorer
- Biltrafikken må begrænses – for at undgå stigende trængsel
- Parkeringspolitik kan være et godt virkemiddel

På landet

Spredt mobilitet, længere afstande og mere plads!

- Kollektiv bus- og togtrafik, hvor der er befolkningsunderlag
- Supplere med at støtte mikro- og delemobilitet
- Mikro- og delemobilitet til last mile
- Samkørsel må være et godt alternativ, men det kræver en indsats

Et bedre samarbejde

- Kommune og (Region) må samarbejde om mobilitetsplanlægning
- Kollektiv trafikselskab, operatører og myndigheder må samarbejde om nye udbudsformer, der integrerer mikro- og delemobilitet på en måde der giver mest og bedst mobilitet for pengene
- Funktionsudbud kan være en løsning
- Lovgivningen er der (næsten), men må gerne understøtte og præcisere
- Det vigtigste er at prøve og få erfaringer!

Celeste Forfang Sørensen

Projektkoordinator og Naturressourceforvalter ved Vild med Vilje.

Samarbejde om biodiversitetsprojekter med klimaeffekt.

Vild Med Vilje / 29. Oktober 2024

Lokalt samarbejde om biodiversitet

VILD
MED
VILJE

- At fremme en vild, rig og mangfoldig natur
- At udbrede et vildere natursyn

Biodiversitet

=

Alle levende væsener, alle økosystemer og alle gener

Biodiversitetskonventionen, Rio, 1992

Projekt i Vivild

Projektområde

- Vinter 2024: Vivild Borgerforening kontakter Vild Med Vilje
- Forår 2024: Vivild Borgerforening søger midler hos Nordea Fonden og modtager en bevilling
- Sommer 2024: Aktiviteterne går i gang

Aktører i projektet

- Vivild borgerforening (Initiativtager)
- AquaDjurs (Ejer af arealet)
- Norddjurs Kommune (Skåltaler og moralsk opbakning)
- Lokale landmænd (Materialer – muligvis udvidelse i fremtiden)
- Foreningen Vild Med Vilje (Kvalitetssikring og start-hjælp)
- Naturvejleder 'Levested' (Naturvejledning og viden)
- Morten D.D. Hansen (Inspiration, viden og engagement)
- Vivild Gymnastik- og Idrætsefterskole (Lokaler og hænder)
- Nordea Fonden (Midler og projektudvikling)

Indsamling af vilde frø

VILD MED
VILJE

Som kun laver store bestande over meget lang tid. Så næ
et område med meget djævelsbid i,

Udsåning af vilde frø

VILD MED
VILJE

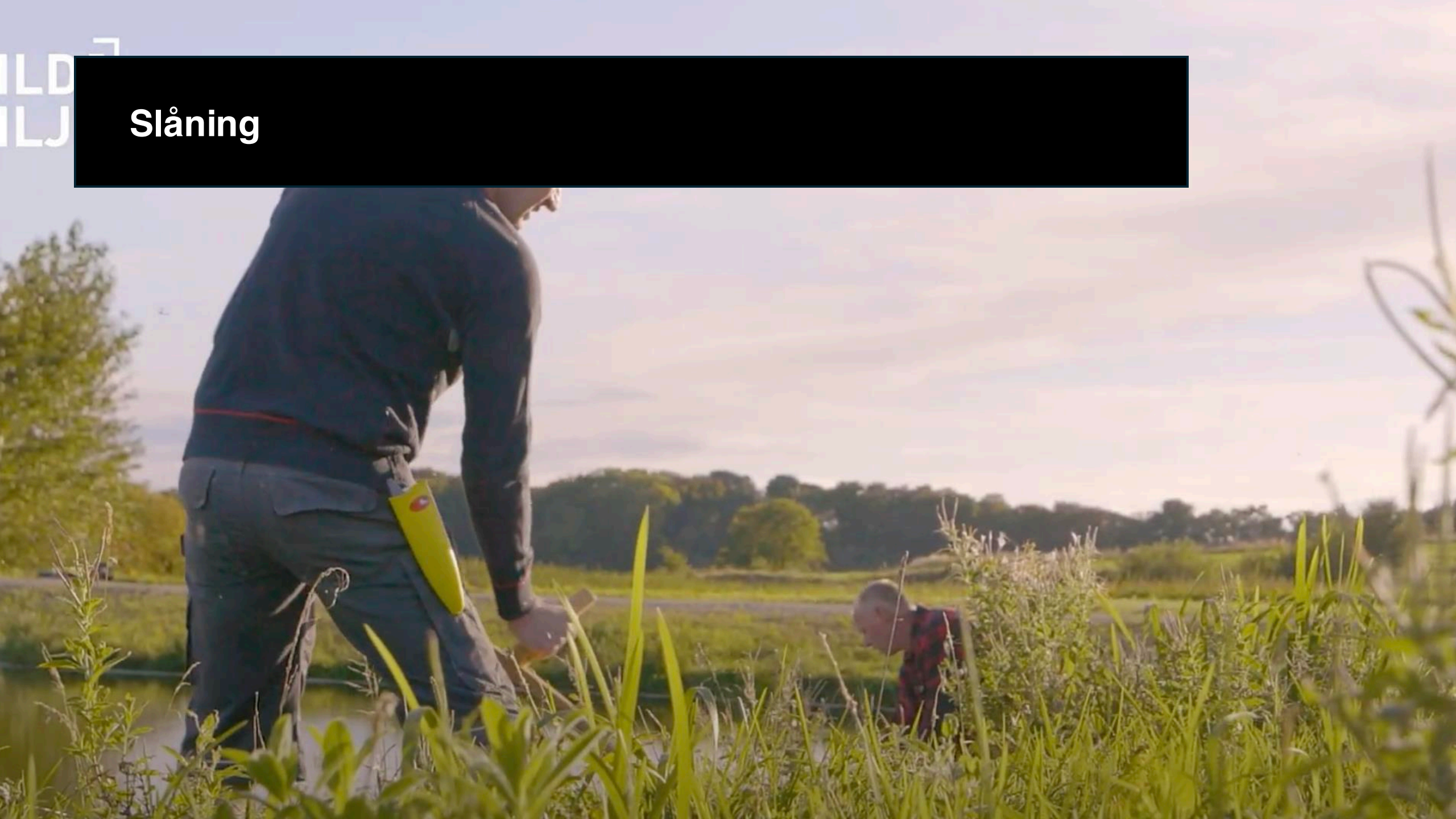

VILD
[VILJ

ILD
ILJ

Slåning

‘Rerocking’

VILD
VILJE

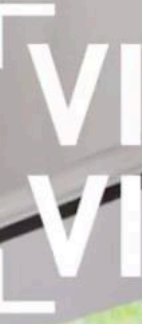

Dødt ved

Formidling

Morten Wendler Jørgensen

Postdoc ved Institut for Fødevarer og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Sociolog

Bæredygtige madvaner og ændring af madpraksisser

Grøn omstilling af madvaner

Oplæg på Borgersamling om
Samskabt Klimahandling i Vejle
Kommune

Morten Wendler Jørgensen
Sociolog og ph.d.
Postdoc på Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Fokuspunkter:

1. Hvad betyder en grøn omstilling af madvaner i praksis?
2. Hvordan ændrer man madvaner?
3. Konkrete løsninger

Hvad er målet? → Ifølge Kostrådene

350 gram tilberedt kød om ugen
Hvor meget fylder det?

125 g kyllingefilet

50 g frikadeller

125 g kotelet

25 g kyllingefilet

25 g leverpostej

Ministeriet for Fødevarer,
Landbrug og Fiskeri
Fødevarestyrelsen

De officielle Kostråd
– godt for sundhed og klima

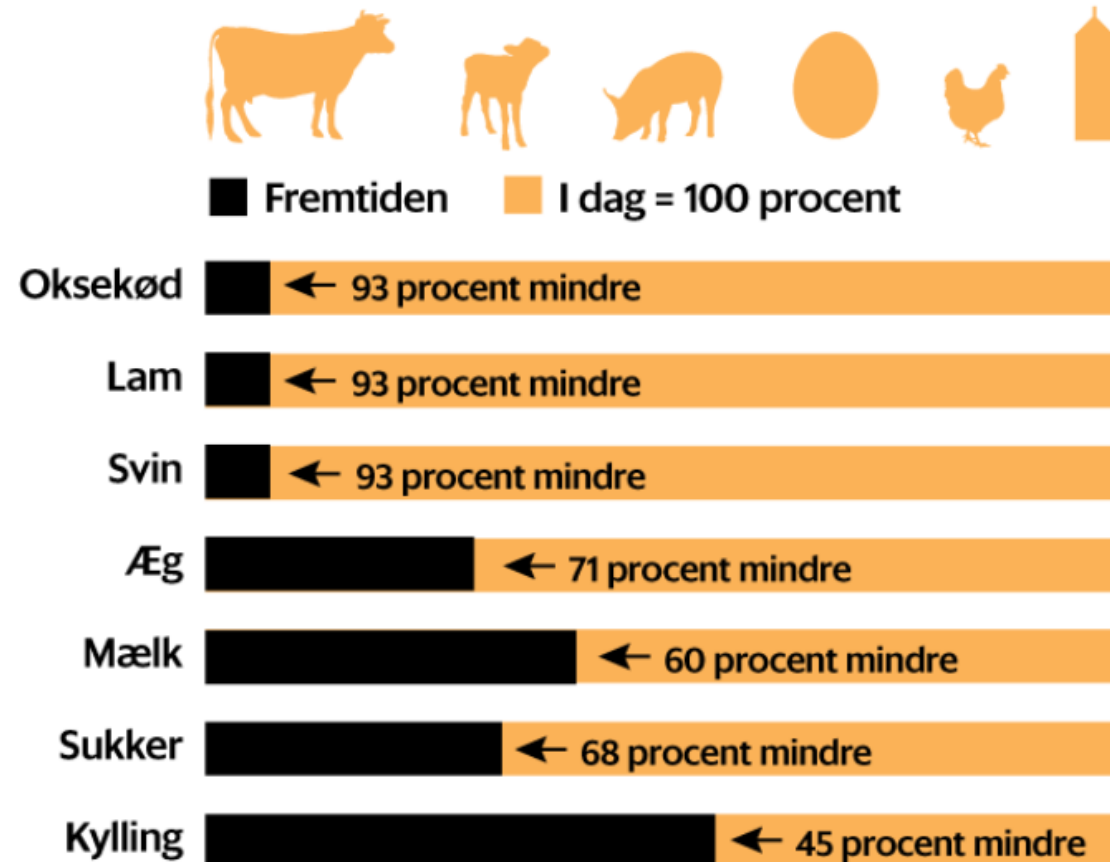

Danskere spiser cirka 52 kilo kød om året: Hvorfor elsker vi kød så meget?

Vi spiser kød i stor stil, selvom det skader klimaet, slagtedyr og i nogle tilfælde også vores sundhed. Men hvorfor elsker vi kød så meget?

Hvad er målet? → Ifølge studie i Nature

Det skal vi spise MINDRE af i Danmark

Kilde: Berlingske 2018,
jf. studie i Nature

Hvordan kan vi skabe en grønnere madkultur?

Den sædvanlige historie om forbrug

Individer

Værdier

Viden

Omlægning kræver arbejde

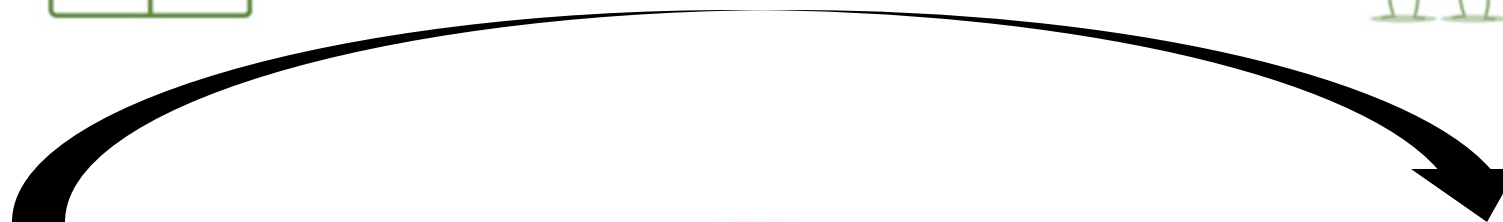
Kompetencer

Nyt repertoire

Forhandle med netværk

Normalisering af grøn mad

Kompetencer

Måltider

Interaktioner

...og afnormaliser kødet

Konkrete løsninger

1. Grøn mad i offentlige kantiner og køkkener
2. Undervisning og (videre)uddannelse
  - Køkkenpersonale
  - Skolebørn

De offentlige køkkener:

Mulige tilgange

1. Drop det røde kød i offentlige køkkener (server helst planteprotein i stedet)
2. Mindre kød per servering (fx lette kødretter eller mere grønt i fars osv.)
3. Måltider / dage med plantebaserede måltider

→ **Der er brug for alle tre**

TAK FOR JERES TID

Hvad er målet? → Ifølge Vejle Kommune selv

Delmål 2030: "Kødforbruget i offentlige institutioner og køkkener er reduceret med 50 % ift. 2020."

Delmål 2050: "Kødforbruget er reduceret med 75 % ift. 2020 i offentlige køkkener."

Eksempel: Bolognese

Pasta Bolognese på klimakur

Traditionel bolognese med hakket oksekød

Klimaaftryk per portion: **5,27** kg CO₂e

Hakket oksekød halveret og erstattet med gulerødder

Klimaaftryk per portion: **2,94** kg CO₂e   Ca. 45% reduktion af klimaaftrykket

Hakket oksekød erstattet med hakket grisekød

Klimaaftryk per portion: **0,85** kg CO₂e   Ca. 85% reduktion af klimaaftrykket

Hakket oksekød erstattet med gulerødder og linser

Klimaaftryk per portion: **0,56** kg CO₂e   Ca. 90% reduktion af klimaaftrykket

Hakket oksekød erstattet med plantefars

Klimaaftryk per portion: **0,49** kg CO₂e   Ca. 90% reduktion af klimaaftrykket

Kilde: CONCITO

Animalsk/plantebaseret vs. transport og emballage

Grønne linser, tørrede

Bælgfrugter og bælgfrugtprodukter

Klimaaftryk i kg CO₂e/kg

CO ₂ e pr. kg:	2,46
Landbrug:	1,19
ILUC:	0,87
Forarbejdning:	0,00
Transport:	0,19
Emballage:	0,20
Detail:	0,01

den store
KLIMADATABASE
Version 1.1

Oksekød, gennemsnitligt

Kød og fjerkræ

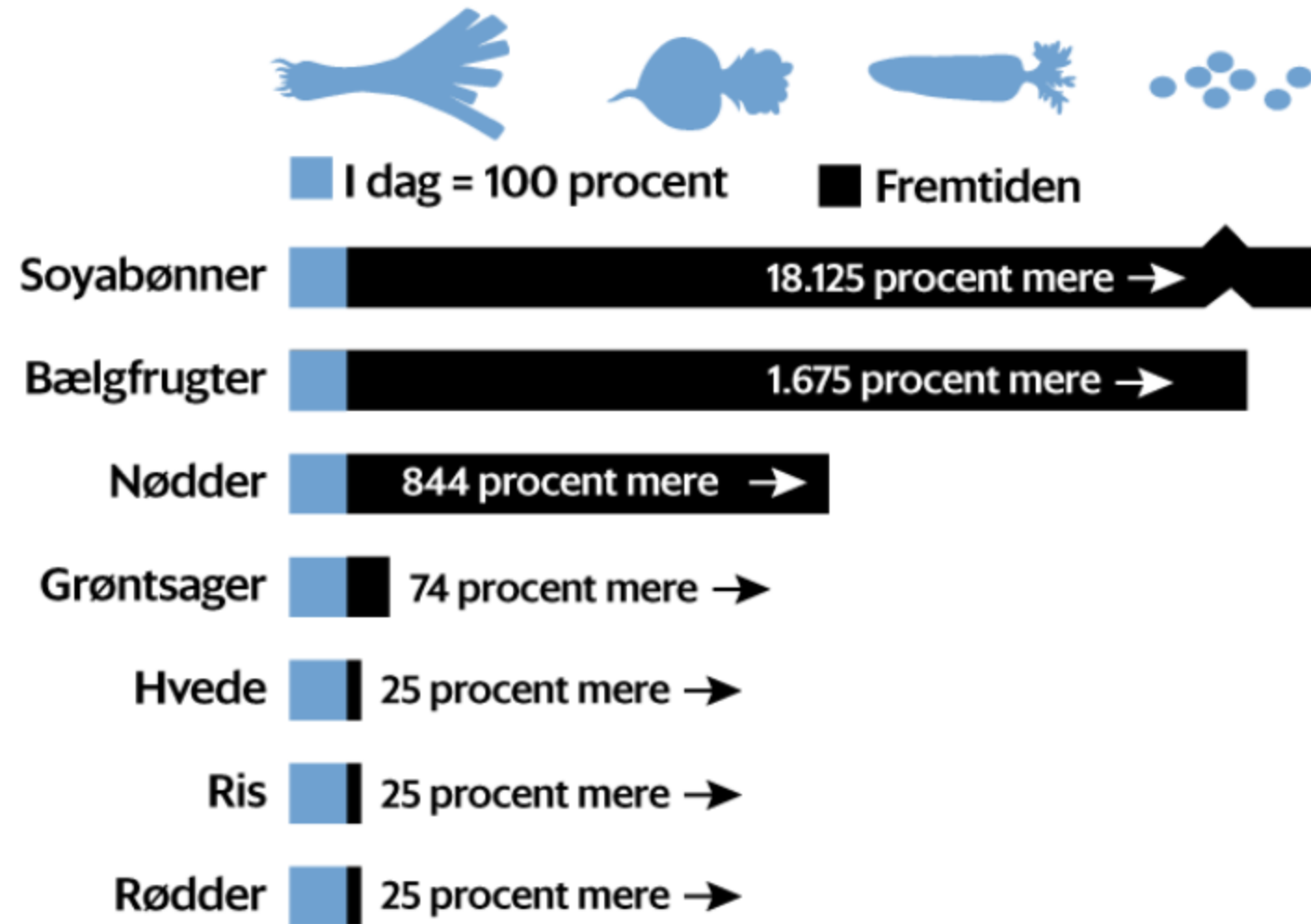
Klimaaftryk i kg CO₂e/kg

CO ₂ e pr. kg:	61,04
Landbrug:	50,19
ILUC:	11,38
Forarbejdning:	-2,65
Transport:	1,98
Emballage:	0,14
Detail:	0,00

den store
KLIMADATABASE
Version 1.1

Det skal vi spise MERE af i Danmark

Berlingske Grafik: Ida Jerichow/ Tekst: Rasmus Karnov

Kilde: Rapport I Nature: "Options for keeping the food system within environmental limits"

Laila Kildesgaard

Selvstændig Rådgiver – Steder Skaber Folk og tidligere klimadirektør i Kommunernes Landsforening.

Lokal energi og varmeproduktion.

Energi

Lokale energifællesskaber er i sin vorden i Danmark. Energistyrelsen har uddelt midler fra en pulje de seneste år, hvor der kan være inspiration at hente til de, som ønsker at gå i gang. Oversigten i bunden af siden viser projekter der har fået tilskud. Der er imidlertid meget få energifællesskaber der er etableret.

<https://ens.dk/service/tilskuds-stoetteordninger/tilskud-fra-puljen-til-lokale-energifaellesskaber-og-lokal>

Lokalsamfund som starter energifællesskaber bruge disse håndbøger fra interesseorganisationen Energifællesskaber Danmark.

<https://www.energifaellesskaber.dk/haandbog-og-pjecer/>

Med en ny lov fra 2024 er der sket en forhøjelse af de økonomiske gevinster, der tilfalder naboer og lokalsamfund, når der opsættes energianlæg i nabolaget. Se link om de 4 kompensations-ordninger Energistyrelsen står. Udover de lovpligtige ordninger er der opstillere, som laver frivillige aftaler udover det lovpligtige eks. ejerskab, landskabsanalyser og rekreative anlæg.

<https://ens.dk/ansvarsomraader/stoette-til-vedvarende-energi/fremme-af-udbygning-med-vindmoeller>

Steder skaber folk

Kontakt

Laila Kildesgaard

#3057 1430

stederskaberfolk@stederskaberfolk.dk

LinkedIn/**l.kildesgaard**

stederskaberfolk

Spørgsmål fra samtalen som Laila Kildesgaard har eftersendt efter opfølgning.

Q: Hvad udleder det at producere en vindmølle med eks. stål og beton og hvornår er der et ”tipping point” – altså hvornår bliver vindmøllen positiv i energiregnskabet?

A: Jeg har kunnet finde nogle ældre kilder som peger på at ”en vindmølle producerer 40-80 gange så meget energi som der bruges til den fremstilling hos Andel <https://andel.dk/vindmoller/> og Ingeniøren <https://ing.dk/artikel/spoerg-scientariet-hvor-meget-energi-bruger-man-paa-lave-en-vindmoelle> som henviser til at det er efter 9,5 måneder. Nu er møllerne imidlertid blevet større siden de data er produceret og jeg har ikke kunne finde tal hos myndighederne eks. Energistyrelsen.

Q: Hvad er udledning ved at udrulle fjernvarme og hvornår er tipping point?

A: Der er ikke kilder på sagen, når jeg spørger Dansk Fjernvarme, som er dem der ved mest om den slags, men de oplyser at de bedste fakta er dem der hører til byggeriet og at de findes her:

<https://www.co-pi.dk/sammen-om-emissionsfrie-arbejdsmaskiner/>

<https://www.co-pi.dk/sammen-om-mindre-raastofforbrug/>

Astrid Haug

Selvstændig rådgiver om kommunikation og forfatter til bogen: "Klimakommunikation, fra greenwashing til bæredygtig forretning."

Kommunikation og mobilisering i den grønne omstilling.

Kommunikér om og mobilisér til grønne omstillingsprojekter

Rammen:

- Astrid: 20 års erfaring m. politisk komm. og mobilisering
- Vi spejler os i og bliver inspireret af andre
- Vi er sociale væsener – optaget af normer, være en del af flokken
- Vi er omstillingsparate, men motiveres forskelligt
- Analyser: Danskerne vil den grønne omstilling, men nogen skal gå forrest

Metoden:

- Tal om det, andre tale om
- Læn jer ind i succeser
- Brug storytelling og cases, ikke kun facts
- Vis at et bæredygtig liv er et godt liv
- Undgå at hænge andre borgere ud
- Gør det sjovt – en challenge el. lign.
- Folk vil gerne prikkes
- Støt op om og ræk ud til eks. tiltag (online + fysisk) → klima er ikke en konkurrence

Kanaler:

- Brug personlige profiler – Facebook, LinkedIn, Instagram
- Opret grupper (fællesskab, formål)
- Arrangér fysiske events (husk børneforældre, unge)
- Debatindlæg aviser
- Kontakt medier direkte